

ФІЛОСОФІЯ

УДК 316.4

DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.61.304456>

Данильян Олег Геннадійович, доктор філософських наук, професор, завідувач сектора теоретико-методологічних проблем організації державної влади Інституту державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН, м. Харків, Україна

e-mail: odana@i.ua

ORCID ID: 0000-0001-5308-4664

Дзьобань Олександр Петрович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна

e-mail: a_dzeban@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-2075-7508

СУЧАСНА ЛЮДИНА: ІНФОРМАЦІЙНІ АСПЕКТИ АНТРОПОСОЦІОГЕНЕЗУ

У статті зазначається, що сформовані в результаті тривалої еволюції людства механізми здійснення переробки і зберігання інформації зазнають у даний час значних трансформацій. Відбувається радикальна трансформація простору і часу, фундаментальних вимірів життя людини. Використання нових технологій породжує нові небезпеки, зумовлює, з одного боку, саморозвиток людини та суспільний прогрес, а з іншого – призводить до посилення схильності індивіда до негативної діяльності. Домінантні на сучасному етапі індустріальні та постіндустріальні технології, що зароджуються, характеризуються наявністю як творчих, так і значних руйнівних можливостей, а також можуть породжувати загрози природі та людині. Підкреслюється, що однією з сучасних форм залежності людини є залежність від комп'ютера, пов'язана з потягом до комп'ютерних ігор, що справляє найбільш руйнівний вплив на духовність людини.

Ключові слова: *інформаційне суспільство, інформаційний простір, інформаційні технології, віртуальний простір, кіберпростір, інформація.*

Постановка проблеми. Основними технологічними трендами розвитку сучасного цифрового середовища є розширення телекомунікаційної інфраструктури, прогрес комп'ютерних, мережевих і мобільних технологій вико-

ристання технологічних новацій у складних соціотехнічних системах. При цьому цифровий простір, що формується, відіграє вирішальну роль у новій інформаційній картині світу, коли інформація виступає як двигун суспільного й технічного прогресу і стає об'єктивною характеристикою матеріальних систем і їх взаємодії.

Розвиток інформаційно-комунікативних технологій, які не мають аналогів у минулому і які активно впроваджуються у життя сучасної людини, зумовив введення в науковий дискурс понять «віртуальна реальність» і «кіберпростір».

Сьогодні можна сміливо стверджувати, як зазначалось у наших попередніх публікаціях, про симбіотичне співіснування людини й технологій, причому віртуальній реальності й кіберпростору відводиться суттєва роль для розширення та інтенсифікації діяльності людини як людини розумної [1–4]. Як справедливо стверджує в цьому контексті Олександр Радутний, сучасну людину варто розглядати в контексті революційних винаходів у сфері біоінженерії, створення неорганічної форми життя та (або) живих істот, які поєднують органіку з неорганікою, а також у контексті впливу феноменів штучного інтелекту та цифрової людини на мораль і право сучасного суспільства та майбутніх поколінь [5–6].

Реальність, що позначається концептом «кіберпростір», стала одним з основних факторів соціокультурного середовища, особливим середовищем проживання, з яким пов'язано всі сфери суспільного життя – економічну, соціальну, політичну, духовну. Крім того, поява кіберпростору сприяла формуванню глобального інформаційного простору, становлення «мережевого суспільства», основою функціонування якого стає генерування, обробка, передача та оновлення інформаційного соціокультурного поля [2, с. 10].

Інформаційний простір через кіберпростір опосередковує спілкування сучасної людини, впливає на її повсякденний досвід і поведінку. Значущість кіберпростору для сучасної цивілізації активізує, зокрема, його дослідження як середовища і соціокультурного чинника, що детермінує життєдіяльність сучасної людини.

Результати аналізу останніх наукових публікацій. Відправною точкою відліку в дослідженні проблем взаємодії людини й інформаційного простору варто вважати статтю Джозефа Ліклайдера «Симбіоз людини з машиною» (1960) [7], у якій описується картина тісної взаємодії «існуючих спільно» людини й комп'ютера, де машинному інтелекту відводилася суттєва роль для розширення та інтенсифікації людського розуму. Сучасні вітчизняні науковці достатньо активно й різнобічно досліджують проблеми інформатизації й віртуалізації суспільства і вплив їх на людину. Так, Олександр Баранов, аналізуючи природу виникнення і використання комп'ютерів, упровадження цифрових технологій та проведення цифрових трансформацій, пропонує розглядати

цифрові трансформації як відповідь на цивілізаційні виклики, сутність яких зводиться до існування цивілізаційних когнітивних суперечностей людства. На його думку, саме наявність цивілізаційних когнітивних суперечностей є причиною системних деструктивних впливів інформаційного суспільства на сучасну людину, накопичення яких є джерелом деградації цивілізації [8].

Микола Кириченко концентрується на теоретичних і практичних аспектах розвитку інформаційно-технологічної сфери та напрямках її впливу на формування цифрового світогляду та цифрової ідеології сучасної людини [9].

Володимир Трофименко зазначає, що в сучасному інформаційному просторі людина не зможе швидко та повністю створити нові поведінкові системи, тому цілком виправданим є використання вже наявних систем [10, с. 50]. Він виходить з того, що сучасна людина має подвійний статус – об'єкта та суб'єкта – і охоплюється інформаційним простором з усіх боків, і цей простір пропонує людині вже не тільки цифровізацію уже наявних інститутів, а й створення нових, без яких людина вже не бачить свого нормального існування. Також, як зазначає автор, електронні ресурси кіберпростору мають і негативний вплив на людину й суспільство, зокрема створюють можливості для кіберзлочинної діяльності [11, с. 51].

Разом з тим, незважаючи на досить ґрунтовне опрацювання, означена проблематика містить достатньо прогалин у розумінні аспектів, пов'язаних з віртуалізацією й цифровізацією суспільства, і їх впливу на людину. Наявність різних, часом суперечливих, точок зору на сутність зазначених явищ тільки посилює цю ситуацію.

Мета статті – спроба філософського осмислення інформаційних аспектів історичного розвитку людини і впливу сучасного інформаційного середовища на життєдіяльність сучасної людини в контексті її залежності від процесів віртуалізації й цифровізації.

Виклад основного матеріалу. Звертаючись до інформаційного суспільства, слід наголосити на особливій ролі інтернету як засобу масової інформації та комунікації, комп'ютерної мережі, що об'єднує всіх користувачів у єдиному інформаційному просторі. Інтернет стає символом інформаційного суспільства.

Із розвитком цифрових технологій стало можливим пакетувати всі види повідомлень, зокрема звук і колір, що привело до розвитку мережі, яка набула можливості передавати всі символи, не звертаючись до контрольних центрів. Універсальний характер цифрової мови і мережева логіка комунікаційної системи забезпечили створення технічних умов для здійснення всевітньої горизонтальної комунікації.

Швидкість передавання інформації мережею зростала разом з удосконаленням технологій. Саму мережеву систему, що зв'язувала воєдино комп'ютери,

було вперше випробувано ще 1969 р. після винаходу пристрою для кодування і декодування пакетів даних, які надсилали з високою швидкістю мережею.

Поряд із розвитком технічного складника єдиної комп'ютерної мережі з публічним доступом, у США зародилась і почала швидко поширюватися комп'ютерна субкультура. Одним із технологічних проривів, здійснених засновниками цієї субкультури, став винайдений ними модем – один із найважливіших елементів системи. Це сталося в 1978 р., коли два чиказьких студенти намагалися знайти систему передачі комп'ютерних програм один одному телефоном і створили Модем-протокол, що дає змогу комп'ютерам передавати файли безпосередньо, а не через хост-систему.

Винайдену ними технологію студенти надавали безкоштовно всім зацікавленим особам, маючи на меті її максимально широке упровадження в комунікаційній мережі. Так комп'ютерні мережі, виключені на той період з елітної наукової мережі, отримали можливість безпосередньо підтримувати зв'язок одна з одною. Того ж року три студенти, які не мали доступу до цієї наукової мережі, створили модифіковану версію, яка відкрила для комп'ютерів можливість зв'язку через звичайні телефонні лінії. На цій основі вони відкрили майданчик для комп'ютерних дискусій, який незабаром перетворився на першу велику систему електронних конференцій. Першим модемом для персональних комп'ютерів став пристрій Micromodem II для персонального комп'ютера Apple II, випущений 1979 р. компанією «Hayes Microcomputer Products» [12].

Молодіжна комп'ютерна субкультура прискорила розвиток горизонтальних мереж, зробивши технологічні засоби доступними для всіх, хто мав персональний комп'ютер і технічні знання. Це привело до зростання виробництва персональних комп'ютерів і потужностей систем зв'язку, що, своєю чергою, прискорило створення сучасного інтернету.

Інтернет із повним правом може називатися як засобом масової комунікації, так і засобом масової інформації, являючи собою синтез усіх засобів передачі інформації та комунікації, що передували йому. Інтернет докорінно відрізняється від усіх інших ЗМІ тим, що будь-який його користувач одночасно є як виробником, так і одержувачем інформації, при цьому кількість його комунікацій технічно не обмежено. У тому разі, якщо спостерігається підвищений інтерес до якоїсь інформації, безліч користувачів підключається до її джерела, і їхня кількість наближається до телевізійної аудиторії. При цьому доступ до джерела інформації може здійснюватися як у режимі реального часу, так і в звичайному режимі ознайомлення, що надається джерелом. При цьому сам користувач вибирає той режим роботи, який вважає за потрібне. Для споживача інформації індустріального суспільства така свобода вибору була недосяжна і просто нереальна.

Інформаційне суспільство надає людині не просто зручніші засоби зв'язку, а й технічно досконаліші та, що важливо, доступніші для більшості споживачів [2, 13]. Так, стільниковий телефонний зв'язок спочатку будується за принципом мережі, а сучасні стільникові телефони дають змогу підключитися до Інтернету. Таким чином, розвиток інформаційного простору – це не просте його збільшення в різних напрямках з однаковою інтенсивністю, а ускладнення його мережевої архітектури за допомогою нових технічних і технологічних засобів.

За всю історію розвитку людської цивілізації ми вперше маємо справу з техногенною глобальною системою, що має ознаки живого організму: становлення цієї системи, одного разу розпочавшись, уже не припиняється, тоді як розвиток звичайної технічної системи обов'язково згодом добігає кінця; мережеві й біологічні віруси мають дуже багато спільного у своєму поширенні; інтернет розвивається мимовільно, що виражається, з одного боку, у його рості, а з другого – у його структурному й функціональному ускладненні як єдиної системи; на основі цих процесів цілком можливе породження цією системою нових явищ і функцій рівня всієї системи в цілому.

Можливість контролю над інтернетом сьогодні має місце тільки в локальних масштабах, і цілком можливо, що новий якісний рівень його розвитку призведе до повного його виходу з-під контролю. Звичайно ж, інтернет як технічний комплекс існує тільки завдяки діям людини. Однак вона не може спрогнозувати особливості синергетичного ефекту, одержувані від одночасних колективних дій користувачів і технічних засобів різної складності, пов'язаних в єдину систему. Інтернет, будучи великим досягненням людства, проривом у майбутнє, не тільки володіє величезними можливостями, а й приховує в собі непередбачувані небезпеки [14–17].

Сьогодні інформація та засоби її поширення, включно з інтернетом, є найважливішими і визначальними ресурсами інформаційного суспільства.

Нині інформаційні ресурси, володіючи величезною самостійною цінністю, є і найбільш значущим ресурсом для матеріального виробництва, без якого неможливе існування жодного суспільства. Існує кілька видів ресурсів, використовуваних людиною у процесі своєї життєдіяльності, які можна поділити на такі категорії: праця, матеріал, енергія, капітал, знання, інформація.

Для більш глибокого занурення у проблему розуміння взаємозв'язків сучасної людини й інформаційного простору зробімо невеликий ретроспективний екскурс.

Праця людини була основним ресурсом у доіндустріальних суспільствах. Оскільки фізичні можливості людини дуже обмежені, продуктивність доіндустріального «виробництва» теж була низькою. Людина удобрювала ґрунт, використовувала м'язову працю тварин, але це не приводило до якісно ново-

го рівня її діяльності, яка залишалася спрямованою лише на самозабезпечення і виживання. Іншим найважливішим ресурсом, яким володіли люди в цей період розвитку, були природні матеріали. У період аграрного розвитку людина навчилася використовувати більшу частину природних матеріалів з тих, якими вона користується і донині та без яких подальший розвиток цивілізації став би неможливим. Це насамперед рослинна, тваринна і мінеральна сировина, з якої вироблялися харчові продукти, значна частина будівельних матеріалів, а також усе інше, необхідне для життя.

Оволодіння новими природними ресурсами – енергією пари та електрикою – привело до звершення першої та другої технологічних революцій, що відкрили новий індустріальний період розвитку людської цивілізації. Продуктивні можливості зросли в багато разів, що ознаменувалося бурхливим розвитком товарного виробництва, призначеного вже не тільки для життєзабезпечення, а й для продажу. Так, з'явився новий ресурс – капітал, вкладення якого у виробництво спричинило розвиток індустріального суспільства.

Якщо головними ресурсами аграрного суспільства були праця і матеріали, то основними ресурсами суспільства індустріального стали енергія і капітал. Але це зовсім не означає, що праця і матеріали втратили в цей період своє значення. Радше, навпаки, новий щабель розвитку цивілізації викликав до життя піднесення сфери економіки та аграрного сектору, що спричинило утворення його якісно нового рівня розвитку. По-перше, індустріалізація приводить до зростання потреб у різноманітних сільськогосподарських матеріалах, які використовуються промисловістю, що зростає, як сировина. По-друге, слідом за індустріалізацією неминуче відбувається зростання населення, яке також потребує продукції сільського господарства, стимулює тим самим його розвиток. По-третє, індустріалізація потребує використання машин і механізмів також і в сільському господарстві та на цей сектор економіки. Як результат, має місце підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, зростають урожайність та обсяги продукції тваринництва. Разом із цим утворюється можливість скорочення людської праці в сільськогосподарській сфері. Таким чином, можна стверджувати, що справжнє зростання сільськогосподарського виробництва має місце лише в індустріальний період.

Із середини ХХ ст. в технологічні процеси індустріального суспільства почали вбудовуватися такі ресурси, як знання та інформація [18]. Деякі дослідники вважають, що наука також стає економічним ресурсом, а наукове знання – високотехнологічним продуктом. Тобто наука трактується ними як соціальна система, особливий соціальний інститут, який продукує знання. З цього випливає, що інформація є поняттям ширшим, аніж знання, але обидва ці поняття, об'єднуючись, утворюють нове – «інформаційні ресурси», до яких, окрім знання, також відносяться реклама, дизайн та інші явища, без яких

сучасне виробництво обійтися не може. Саме знання та інформація стають основними ресурсами інформаційного суспільства, при цьому решта його ресурсів аж ніяк не втрачають свого значення, як вважають багато дослідників. Так, Деніел Белл зазначає, що залежність людини від природних ресурсів втратила себе [19]. На наш погляд, така залежність не може зникнути за жодних обставин, оскільки натуральні природні матеріали, а отже, їхні видобуток і виробництво завжди будуть необхідними для людини. Навіть якщо вона перейде до виробництва матеріалів штучних, це неможливо буде зробити без використання тією чи іншою мірою натуральних матеріалів. Загалом індустріальний сектор також не втрачає свого значення, а нові інформаційні ресурси сприяють зростанню його мобільності та динамічності, що прийшли на зміну неповороткості та ваговитості.

Автоматизація та інтелектуальні технології як породження інформаційного суспільства знаходять широке застосування, що приводить до створення нових галузей виробництва та підвищення ефективності виробництва. Змінюється сам характер трудової діяльності, яка перетворюється на високотехнологічну. Це, своєю чергою, дає змогу вивільнити з процесу виробництва велику кількість працівників і використовувати їхню працю в нематеріальному секторі економіки, включно з інформаційним. Таким чином, вступ суспільства в інформаційну еру тягне за собою активне зростання матеріального виробництва. Тобто саме в період функціонування інформаційного суспільства відбувається повсюдне підвищення ефективності індустріального виробництва.

Інформація як виробничий ресурс вирізняється своєю нематеріальною природою [18]. Це приводить до того, що інформаційні ресурси не знищуються в міру їхнього споживання, а знань не меншає внаслідок їхнього поширення. Навпаки, знання та інформація, своєю чергою, використовуються для виробництва нових знань, що приводить до безперервного збільшення обсягів інформації. Це явище ще на початку 70-х рр. ХХ ст. назвали інформаційним вибухом.

Ще однією особливістю інформаційних ресурсів є їхня здатність до безперешкодного поширення з подоланням усіх перешкод. Фірми змушені залучати дедалі значніші кошти до справи збереження секретних даних. Ухвалення відповідних законів поки що дуже мало сприяє збереженню секретності та авторського права в сучасному інформаційному суспільстві.

Третьою особливістю інформації як ресурсу є її всеосяжність і висока швидкість поширення, які можуть бути обмежені лише ступенем розвиненості інформаційної інфраструктури та людськими можливостями. Динамічні та мобільні, інформаційні ресурси передають ці якості тим виробничим, соціальним чи іншим процесам, у яких вони використовуються. Традиційно

класична економіка враховувала лише матеріальні ресурси, досвіду та надійних критеріїв у справі врахування знань та інформації, що їх містить кінцевий матеріальний продукт, у визначенні їхніх вартісних та якісних характеристик, в обчисленні витрат їхнього виробництва їй іще бракує.

Будь-яка продукція аграрного періоду характеризується трудомісткістю і матеріаломісткістю. В індустріальний період до цих характеристик додається також енергоємність, а в інформаційний – ще й наукоємність. Причому ці характеристики застосовні практично до будь-якого товару, включно з харчовими продуктами, що містить у собі й інші інформаційні ресурси, наприклад: дизайн, рекламу, PR-забезпечення і маркетингові дослідження.

Роль таких ресурсів, як праця, матеріал, енергія та інші матеріальні ресурси, у суспільстві інформаційного типу не тільки не знижується, а й зростає разом зі зростанням ефективності матеріального виробництва. Суть інформаційного синтезу полягає у множенні ефективності використання всіх ресурсів, зокрема й інформаційних. Отже, найбільшої важливості в сучасному суспільстві набувають інформаційні ресурси та відповідна інфраструктура, особливо мережеві засоби, що сприяють поширенню та обміну інформацією, взаємодія з якими підвищує ефективність матеріальних ресурсів.

Бурхливий розвиток засобів комунікації в сучасному інформаційному суспільстві шляхом створення глобальної мережі привів до формування особливого роду реальності – віртуальної реальності [2; 20–21]. Віртуальний простір простором у строгому сенсі не є, а являє собою деяке інформаційне поле. Розглядаючи сучасний стан цього феномену, можна стверджувати про набуття ним абсолютно нової характерної риси, а саме – віртуальний простір тепер виступає інструментом моделювання інформаційної картини світу [22–24].

Комп'ютери трансформують будь-яку інформацію в потоки біт, тобто здійснюють з'єднання різноякісних інформаційних потоків у рамках єдиного простору. Віртуальний світ інтернету в даний час включає в себе також і телебачення. Таким чином, забезпечується складне комбінування інформаційних потоків. І цей інтегрований гіпертекстовий потік інформації входить у свідомість, трансформує духовність, перетворюючи, збагачуючи або, навпаки, руйнуючи її зміст.

Із глобалізацією інформаційного впливу в постіндустріальному суспільстві тісно пов'язано ще одну характеристику – мозаїчність, фрагментарність інформації, що входить у свідомість людини. Ця смислова роздробленість викликана гігантськими, експоненціально збільшуваними обсягами інформації, котрі щомиті обрушуються на свідомість сучасної людини.

Природно, що сформовані в результаті тривалої еволюції людства механізми, що здійснюють переробку і зберігання інформації, які було створено

задовго до появи необхідності в переробленні подібних обсягів, зазнають у даний час значних перевантажень і створюють у відповідь системи «самозахисту». Велика кількість інформації неминуче призводить до поверховості спочатку сприйняття, а потім, можливо, і мислення.

За умов відсутності впорядкованого центру і впорядкованої периферії в рамках будь-якого соціокультурного простору неминуче формування мозаїчних структур. Віртуальне середовище має мозаїчну, а не ієрархічну структуру. За сучасних умов спостерігається порушення цілісності світосприйняття індивіда, з чим пов'язано, наприклад, наявність безлічі одночасно співіснуючих усередині свідомості людини різних самоідентифікацій, взаємодоповнення раціонального і нераціональних методів пізнання. Конфігурацію таких знань можна описати як мозаїку, тобто різні інформаційні елементи структурно не об'єднані, але подані як розсіяні та децентровані конфігурації.

Кіберпростір є великою електронною мережею, яка характеризується згорнутістю віртуальних реальностей [2]. Кіберпростір надає певного смислу відповідній сфері реальної дійсності, у якій спостерігається домінування логіко-мовних аперцептивних структур інформації. Віртуалізація життя передбачає не тільки визначення інформацією подій, що відбуваються в суспільстві, а й певною мірою творення нею соціальної (точніше, соціокультурної). Таким чином, у певному сенсі соціальна реальність починає ставати віртуальною та інформаційно-комунікативною.

Така еволюція зумовлює зміну суті індивіда, який традиційно мав безпосереднє відношення до матеріально-речовинних процесів. Згодом системи віртуальної реальності будуть ключовим об'єктом та інструментарієм досліджень. Успішність досліджень, проведених за допомогою цих систем, забезпечується інформацією, що зберігається в ній, а також можливістю маніпулювання її компонентами: конструюванням образів, моделюванням ситуацій. Віртуальна реальність може сприяти набуттю і закріпленню знань, умінь і навичок, пов'язаних зі спілкуванням і життєдіяльністю в рамках соціуму. Але водночас віртуальна реальність є до певної міри наркотиком, оскільки вона впливає на мозок людини [24–25].

«Втеча» від реальної дійсності в мережу Інтернет є спробою реалізувати надію на самореалізацію в мережі. Глобальна мультинаціональна і децентралізована комунікаційна мережа виступає безпосередньою передумовою вироблення інших форм пізнавальної орієнтації, які б приводилися у відповідність до нових гіперпросторів. Комп'ютери, які спочатку виступали як обчислювальні машини, стали універсальними машинами, що виробляють інші світи. На наш погляд, віртуалізація – це новий тип відчуження людини від себе самої за використання комп'ютерів і перетворення її реальності на потоки електронної інформації [26–28].

Віртуалізація виступає або як технологічний процес, що має соціальні наслідки, або як процес соціальний, але опосередкований комп'ютерами і без них нездійснений. Віртуальна реальність передбачає відтворення в поведінці ідеальних об'єктів просторово-часових характеристик поведінки матеріального об'єкта.

Перспектива віртуалізації суспільства виступає насамперед перспективою набуття форми відносин між образами, відносинами між індивідами. Ключова тенденція становлення віртуальної реальності пов'язана з наданням їй дедалі більшої правдоподібності, яка доходить до такої міри, що її і «реальну реальність» неможливо відрізнити одна від одної. Ідеал – комп'ютерна імітація, оскільки навіть досвідчений професіонал не може знайти відмінності між нею та оригіналом. Ця правдоподібність набуває і практичної значущості.

Як негативний наслідок такої правдоподібності виступає злиття віртуального і реального в «реальній реальності». Річ у тому, що має місце поетапне «втягування» людини у віртуальну реальність. Спочатку реакція людей на віртуальну реальність є такою ж, як і у випадку з реальною дійсністю, проте згодом відбувається звикання до неї, після чого індивіди можуть функціонувати вже в реальній дійсності так само, як і в її імітації.

Подібна підміна реальної активності віртуальною має специфічні особливості під час виконання професійних завдань, реалізації особистісних інтересів (хобі, захоплення), відпочинку, розваг. Швидкий розвиток віртуальних комунікацій відбувається через популярні месенджери, між тим це – найчастіший варіант користування віртуальною комунікацією. Віртуальні шлюби – нова сфера подібної підміни активності, і вона швидко розширюється. Їх, за деякими даними, декілька мільйонів. Віртуальна сім'я і, що ще гірше, віртуальні діти роблять людину дегуманізованою і соціально відстороненою.

У тому разі, якщо інформація являє собою вирішальний ресурс і визначає межі соціально-економічного розвитку, слід говорити про віртуальну революцію. Нині не викликає сумніву той факт, що все XXI століття буде епохою, коли основою діяльності людини виступає використання високотехнологічних засобів, інформаційних ресурсів і наукових знань. Це зумовлює постановку проблеми, пов'язаної з підготовкою людей до функціонування в нових інформаційних умовах, перед освітньою системою.

Завданням системи освіти має бути не тільки надання учням необхідних знань про нові інформаційні умови, а й формування в них нової інформаційної культури та нового, інформаційного світогляду [29]. Він має ґрунтуватися на розумінні нової ролі інформації та інформаційних процесів у забезпеченні життєдіяльності самого індивіда. Ці чинники зумовлюють необхідність в активному формуванні нової свідомості індивіда, орієнтованої на ідеї та принципи культури нового соціуму.

Інформаційні технології, сприяючи подоланню просторових і часових кордонів, сприяють зменшенню значущості традиційних держструктур. У даному випадку спостерігається зміна характеру комунікації між тими людьми, які складають глобальну мережу. У соціумі мережі має місце різке зростання ролі надшвидких і наддалеких комунікаційних форм, особливої важливості в рамках яких набуває інтернет. Під впливом інформаційних технологій розум підкоряється динамічній здатності виробляти більше і більше віртуальних фактів.

У тому разі, якщо люди знаходять себе в речах, що існують навколо них, то вони самі виявляються підпорядкованими законам, які диктують ці речі. Спостерігається трансформація механізму, що прив'язує індивіда до соціуму, і суспільний контроль тепер полягає в появі нових потреб, які продукуються цим соціумом. Нині людина, яка опиняється в умовах величезної кількості фактично неорганізованих інформаційних потоків, часто не може протидіяти їхньому впливу.

Очевидно, такі радикальні зміни вихідних засад цивілізації справляють певний вплив на внутрішній світ особистості. Так, у суспільстві спостерігається такий поділ людей: існують люди, які вирізняються умінням оперувати знаннями, отримувати, зберігати, обробляти й використовувати інформацію шляхом застосування нових комп'ютерних розробок, та люди, які не вміють цього робити. Водночас справа тут не тільки в технологічному вмінні, а й у здатності до інтерпретації величезного потоку інформації.

Цілком очевидно, що саме людський фактор виявився суттєвим бар'єром на шляху до широкого впровадження ІТ у рамках країн, що розвиваються, і розвинених країн. При цьому спостерігається постійне збільшення кількості громадян, які страждають на депресію, що пов'язано з труднощами пристосування людей до темпів змін, які збільшуються в житті. Так, за оцінками ВООЗ, на кінець березня 2023 р. від депресії страждає 3,8% населення, у тому числі 5% дорослих (4% серед чоловіків і 6% серед жінок) і 5,7% дорослих віком від 60 років. Загалом приблизно 280 мільйонів людей у світі страждають від депресії [30].

Процес отримання та засвоєння інформації – важливий засіб розвитку особистості. Нові методи її опрацювання та передавання за допомогою комп'ютерної техніки є колосальним досягненням людського розуму. Однак і воно, як і багато інших, не є однозначним: може слугувати вдосконаленню особистості та сприяти зміцненню гуманістичних тенденцій, або, навпаки, зміцненню відчужувальної тенденції, чому сприятиме підпорядкування індивіда новій соціальній силі.

Новий світ, пронизаний інформаційними потоками, характеризується зміною статусу простору і часу [31–33]. У рамках інформаційного суспільства

здійснюється радикальна трансформація простору і часу, фундаментальних вимірів життя людини. Місцевості втрачають своє культурне, історичне, географічне значення і реінтегруються в глобальні мережі або колажі з образів, стимулюючи заміну простору місць простором потоків. Часові рамки розмиваються в межах нової комунікаційної системи: програмування минулого, сьогодення і майбутнього можна здійснювати так, щоб мала місце їхня взаємодія в одному повідомленні.

Радикальні зміни атрибутівних характеристик буття впливають на особливості сприйняття процесів, що відбуваються. Трансформація значення просторово-часової організації в бутті пов'язана зі змінами в уявленнях про реальність. Інформаційно-віртуальна цивілізація передбачає спрямування вектора пізнання не на глибинні рівні, не на істинну реальність, а на інші реальності. Реальність створює людина мережі, вона не функціонує незалежно від неї. Множинність реальності є рисою віртуальної, комп'ютерної людини, яка не здійснює пошук сенсу, істини, а існує відповідно до повсякденних потреб.

Культ масового споживання сприяє перетворенню людини на кібернетичний механізм, який існує в рамках кібернетичного простору. Маніпулятивний вплив, який здійснює інформаційна система на свідомість людини, підриває культурні підвалини, що виступають основою здатності свідомості людини критично сприймати інформацію. Для реалізації цієї мети інформаційною системою здійснюється створення віртуального світу, що його побудували інформаційні маніпулятори, з гарантованим культурним домінуванням необхідних для замовника цінностей. Цей світ є наркотизуючим уявним світом, і свідомість людини, яка занурена в нього, набуває аутистичних рис: вона не тільки існує у контексті вигаданих образів, а й перебуває у підпорядкуванні їхніх законів.

Основним методом маніпулятивного впливу інформаційної системи на свідомість людини, що має на меті зруйнувати її ціннісно-нормативну систему, виступає звернення до внутрішніх інстинктів і бажань, які функціонують на глибинному рівні, у зв'язку з чим свідомість людини піддається розбещенню, штучному загостренню нездорового інтересу.

Особлива форма мережевої несвободи тепер – розвиток інформаційних технологій, які призводять до того, що користувач впадає в залежність від розробника. Наявність мережевого комп'ютера, електронного ринку, електронних грошей, глобальних систем зв'язку в одних руках створює можливість здійснювати контроль за повідомленнями. Корпоративні системи управління, орієнтовані на цінності країни виробника технології, здатні управляти формуванням масової свідомості. Здійснення комунікації за допомогою комп'ютерів дедалі більшою мірою набуває критичної важливості у процесі

формування майбутньої культури. Комп'ютери зробили революційним комунікативний процес, а через нього – культуру взагалі.

Підвищення відкритості світу до інформації не гарантувало комунікаційного зближення країн і народів. Бідні країни мають найгірше становище з точки зору інформаційної доступності. Доступ до мережі Інтернет – своєрідна лінія, яка розділяє освічених і неписьменних, багатих і бідних, чоловіків і жінок, молодих і літніх, міських і сільських жителів. Результатом інформатизації є інтеграція світу, усунення відомих раніше бар'єрів. Але має місце поява нових, невидимих кордонів, що розділяють людей. Глобальна мережа Інтернет об'єднує всіх, хто має доступ до неї, і відсікає тих, хто її позбавлений. Створюються дві паралельні системи комунікації.

Таким чином, ми перебуваємо на тій стадії розвитку, яка характеризується домінуванням інформації в системі життєвих цінностей людей. На сучасному етапі якість життя соціуму й окремого індивіда здебільшого визначається якісним станом інформаційного середовища.

Сьогодні ми стаємо свідками зародження нового типу існування людини, свідомості, культури, соціуму. Однак новим цей тип існування можна назвати з відомими застереженнями. Це не зовсім нова для свідомості ситуація за ознакою штучності відтворюваного світу. Якщо віртуальна, ілюзорна реальність – це насамперед штучна реальність, то саме в ній свідомість існує від початку. Водночас саме цей вид реальності є знайомим для неї, оскільки всі підвалини буття людини можна помістити, відтворити й перетворити в контексті нового штучного простору. Проте саме в інформаційному світі здійснюється реалізація штучної діяльності людини через розширення та багаторазове посилення.

Людина за своєю природою є не повною мірою природною істотою, у зв'язку з чим весь її світ є чимось зробленим, штучним. Світ, що охоплює міфи і саги, літописи і романи, поезію і культуру загалом, – вочевидь, світ, який штучно створений самою людиною, і з цього погляду він є віртуальним. Однак цей світ створений іншими способами, за допомогою не комп'ютерної графіки, а уяви автора і читача, у результаті їхньої співтворчості у процесі освоєння цих штучних культурних світів. При цьому стосовно цього світу необхідно зазначити, що він є цілком реальним і здатний до заміщення собою реальності прямого сприйняття за допомогою органів чуття.

Більшість наших уявлень про світ формуються на основі зовнішнього інформаційного впливу, століття масових комунікацій великою мірою заміщає життєвий досвід індивіда сукупністю думок, поглядів і оцінок інших людей. На цьому принципі ґрунтуються, зокрема, такі технології інформаційного впливу на свідомість, як міфологізація і стереотипізація, коли за допомогою особливим чином сконструйованих і впроваджених у масову свідомість міфів,

стереотипів, настанов, оцінок і думок відбувається заміщення об'єктивно наявної реальності. Значна частина реальності сучасної людини є штучною, сконструйованою, зробленою і в цьому сенсі віртуальною.

Розглядаючи проблему реалізації духовності людини в новій реальності, необхідно розглянути чинники, що сприяють формуванню негативної духовності. Зокрема, сьогодні перед людиною постає проблема Інтернет-залежності.

За інтернет-залежності в людини спостерігаються зміни в потребах і мотивах, сенсом для неї стає робота в мережі Інтернет, решта втрачає свою значущість. Однією з форм розглянутого виду залежності є залежність від комп'ютера, пов'язана з потягом до комп'ютерних ігор, що здійснює найбільш руйнівний вплив на психіку індивіда. Віртуальний простір, у якому перебуває індивід у процесі гри, часто характеризується жорстокістю і нещадністю, ворожою налаштованістю щодо віртуального героя. Людина, яка тривалий час проводить у цьому просторі, переносить його норми на закони реального світу, що проявляється у відчутті індивідом себе більш уразливим, у впевненості у ворожості оточення, небезпеці реального світу. Таким чином, має місце підвищення рівня тривожності особистості, що детермінує її негативну діяльність.

Наслідком інтернет-залежності є спотворене сприйняття себе та реальної дійсності, результатом чого обов'язково є дезадаптація.

Деякі люди схильні до прагнення до конструювання віртуальної ідентичності, яка виступає для них ідеальним «Я» і заміщає реальність. Фактично здійснюється задоволення недосяжних у реальності потреб, передусім пов'язаних із високою самооцінкою та повагою оточення. Люди, які мають низьку самооцінку або часто стикаються з несхваленням оточення, індивіди, схильні до депресивних і тривожних станів, найчастіше прагнуть до створення ідеального «Я» у віртуальній реальності. Віртуальний простір, що сприймається як реальність, «занурює з головою» людину і починає здійснювати керівний вплив на її життя, роблячи її безпорадною перед своїми пристрастями. Воля людини слабшає і не дає протистояти її залежності. За такої поведінки уникнення негативних емоцій, пов'язаних із реальною дійсністю, перетворюється на стиль життя, що передбачає постійне уникнення реальності.

Таким чином, наслідком інтернет-залежності є часткова деструкція структури особистості, наприклад, може мати місце реалізація деформації потреб і мотивів, задоволенню потреби роботи в мережі Інтернет відводиться смислотворювальна роль, реалізація інших потреб втрачає свою значущість, порушується вольова регуляція поведінки, реалізуються деструктивні трансформації в характері та темпераменті. Індивід звужує коло інте-

ресів, зводить до мінімуму ступінь участі в значущій діяльності або зовсім відмовляється від її здійснення. Крім того, можуть мати місце поява нав'язливих думок про те, що відбувається, виникнення психомоторного занепокоєння. Надмірне акцентування уваги на взаємодії з комп'ютером, відхід від реальності в інший простір призводить до того, що користувач не може повною мірою зайнятися іншою діяльністю. Як результат інтернет-залежності відзначимо десоціалізацію особистості, що передбачає нехтування суспільством собі подібних.

Ці загрози можуть бути пов'язані, приміром, із техногенними планетарними катастрофами, руйнуваннями біосфери і виснаженням ресурсів, а також дегуманізацією і перенаселенням. Глобального характеру набуває проблема зростаючого придушення особистості людини. Особистість стає фахівцем і клієнтом, підпорядкованим «суспільству споживання», масовій культурі та корпоративній ідеології. Оскільки впровадження нових технологій несе не тільки благо, а й приховує небезпеки, на сучасному етапі соціум часто називають суспільством ризику.

Висновки. Із глобалізацією інформаційного впливу в інформаційному суспільстві тісно пов'язана мозаїчність – фрагментарність інформації, що входить у свідомість людини. Ця смислова роздробленість викликана зростаючими обсягами інформації, які щомиті обрушуються на свідомість сучасної людини. Сформовані в результаті тривалої еволюції людства механізми, що здійснюють переробку і зберігання інформації, які створені задовго до появи необхідності в переробленні подібних обсягів, зазнають у даний час значних перевантажень і створюють у відповідь системи самозахисту. Велика кількість інформації неминуче призводить до поверховості спочатку сприйняття, а потім і мислення.

Новий світ, пронизаний інформаційними потоками, характеризується зміною статусу простору і часу. Відбувається радикальна трансформація простору і часу, фундаментальних вимірів життя людини. Інформаційна цивілізація передбачає спрямування вектора пізнання не на глибинні рівні, не на істинну реальність, а на інші реальності. Множинність реальності є рисою віртуальної, комп'ютерної людини, яка не здійснює пошук сенсу, істини, а існує відповідно до повсякденних потреб.

Однією з сучасних форм залежності людини є залежність від комп'ютера, пов'язана з потягом до комп'ютерних ігор, що справляє найбільш руйнівний вплив на духовність людини. Віртуальний простір, у якому перебуває людина під час гри, часто характеризується жорстокістю і нещадністю, ворожою налаштованістю щодо віртуального героя. Людина, яка тривалий час проводить у цьому просторі, переносить його норми на закони реального світу, що проявляється у відчутті індивідом себе більш уразливим, у впевненості у воро-

жості оточення, небезпеці реального світу. Таким чином, має місце підвищення рівня тривожності людини, що детермінує її негативну діяльність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сучасне суспільство, людина, право в умовах глобальних трансформацій : монографія / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. Б. Жданенко та ін. ; за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2020. 344 с.
2. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Віртуальна реальність і кіберпростір як атрибути сучасного суспільства. *Інформація і право*. 2020. №4 (35). С. 9–21.
3. Getman A. P., Danilyan O. G., Dzeban A. P., Kalynovskyi Yu. Yu. Modern ontology: reflection on the continuity of cyberspace and virtual reality. *Revista de Filosofía*. 2022–3 (Sep-Dic). Vol. 39, №102. P. 78–94.
4. Danilyan O., Dzoban O., Kalynovskyi Y. Digital man as a product of the information society. *Cogito*. 2023. Vol. XV, №1. P. 142–158.
5. Радутний О. Е. Цифрова людина з точки зору загальної та інформаційної безпеки: філософський та кримінально-правовий аспект. *Інформація і право*. 2018. №2 (25). С. 158–170.
6. Радутний О. Е. Мораль і право для штучного інтелекту та цифрової людини: закони робототехніки та «проблема вагонетки». *Інформація і право*. 2019. №3 (30). С. 78–95.
7. Licklider J. C. R. Man-Computer Symbiosis. URL: <https://groups.csail.mit.edu/medg/people/psz/Licklider.html> (дата звернення: 22.03.2024).
8. Баранов О. А. Цивілізаційна місія цифрових трансформацій. *Інформація і право*. 2023. №3 (46). С. 25–41.
9. Кириченко М. О. Розвиток інформаційно-технологічної сфери та її вплив на формування цифрового світогляду та цифрової ідеології сучасної людини. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2019. Вип. 77. С. 35–46.
10. Трофименко В. А. Особливості співіснування людини та держави у сфері кібербезпеки: єдність чи протилежність? *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. Серія: філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2022. №4 (55). С. 44–59.
11. Трофименко В. А. Різноманітність існування людини в кіберпросторі як основа формування антропологічного напрямку його дослідження. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. Серія: філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2023. №2 (57). С. 40–55.
12. Модери. URL: <https://wiki.cusu.edu.ua/index.php/%D0%9C%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D0%B8> (дата звернення: 15.03.2024).
13. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Інформатизація як атрибут інформаційного суспільства: від ретроспекції до сучасної рефлексії. *Інформація і право*. 2022. №1 (40). С. 9–20.

14. Безпалов Р. В. Механізм впливу інформаційного простору мережі Інтернет на неправомірну поведінку неповнолітніх. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2023. Вип. 75 (2). С. 67–71.
15. Чаплак Я. В., Чуйко Г. В., Зварич І. М. Теоретичні аспекти проблеми інтернет-залежності: актуальний стан. *Габітус.* 2023. Вип. 45. С. 270–277.
16. Пенюк В. О. Вплив інтернет-технологій на комунікативну культуру суспільства. *Інтернаука : міжнар. наук. журн. Серія: Економічні науки.* 2023. №6. С. 51–56.
17. Запорожець О. Інтернет-тролінг як інструмент інформаційної війни. *Acta De Historia & Politica: Saeculum XXI.* 2023. Vol. 6. С. 66–74.
18. Дзьобань О. П. Філософія інформаційного права: світоглядні й загальнотеоретичні засади : монографія. Харків : Майдан, 2013. 360 с.
19. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/bell.html> (дата звернення: 21.03.2024).
20. Костючков С. Реальне та віртуальне в житті сучасної людини: біофілософська інтерпретація. *Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії.* 2021. Вип. 37. С. 57–62.
21. Соляник С. Ф. Віртуальна реальність як феномен культури інформаційного суспільства. *Перспективи : соц.-політ. журн.* 2021. №2. С. 95–101.
22. Кузнецов О., Висоцька В., Власенко О. Інформаційна система віртуальної реальності з елементами повного занурення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Інформаційні системи та мережі.* 2022. Вип. 12. С. 52–78.
23. Веремейчик С. В. Віртуальна реальність у контексті постмодерністського філософування. *Актуальні проблеми філософії та соціології.* 2021. Вип. 31. С. 3–6.
24. Волинець В. О. Віртуальна, доповнена і змішана реальність: сутність понять та специфіка відповідних комп'ютерних систем. *Питання культурології.* 2021. Вип. 37. С. 231–243.
25. Дупак В. Вплив віртуальної реальності на особистість людини: соціально-філософський аналіз. *Гілея : наук. вісн.* 2013. №73. С. 192–194.
26. Палагін О. В., Семотюк М. В. Технології віртуалізації, що властиві живим істотам. *Кібернетика та системний аналіз.* 2022. Т. 58, №4. С. 162–171.
27. Галета Я. В. Віртуалізація та соціалізація як засоби розвитку особистості. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки.* 2022. Вип. 207. С. 14–17.
28. Палагін В. В., Євтушенко І. О., Гожий О. О. Віртуалізація як середовище реалізації мережевих функцій. *Вісник Черкаського державного технологічного університету. Серія: Технічні науки.* 2021. №2. С. 31–38.
29. Прудникова О. В. Феномен інформаційної культури: онтологічний статус та соціоантропологічні детермінанти : монографія. Харків : Право, 2017. 495 с.
30. Чи є у вас депресія? URL: <https://www.phc.org.ua/news/chi-e-u-vas-depresiya-royasnuemo-komu-y-koli-potribno-proyti-skrining-na-depresiyyu> (дата звернення: 25.03.2024).

31. Дзьобань О. П. Сучасний віртуальний простір: конгеніальність віртуальності й міфу. *Стратегічні пріоритети*. Серія «Філософія». 2017. №3. С. 163–170.
32. Дзьобань О. П. Темпоральна складова у просторово-часовому континуумі віртуальної реальності. *Стратегічні пріоритети*. 2018. №2 (47). С. 118–126.
33. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Віртуальність у соціальному середовищі: просторовий модус. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. Серія: Філософія. 2021. №1 (48). С. 34–50.

REFERENCES

1. Suchasne suspilstvo, liudyna, pravo v umovakh hlobalnykh transformatsii. O. H. Danylian, O. P. Dzoban, S. B. Zhdanenko et al.; O. H. Danylian (Ed.) (2020). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
2. Danylian, O. H., Dzoban, O. P. (2020). Virtualna realnist i kiberprostir yak atrybuty suchasnoho suspilstva. *Informatsiia i pravo – Information and law*, 4(35), 9–21 [in Ukrainian]
3. Getman, A. P., Danilyan, O. G., Dzeban, A. P., Kalynovskyi, Yu. Yu. (2022). Modern ontology: reflection on the continuity of cyberspace and virtual reality. *Revista de Filosofia*, Vol. 39, Issue 102, 78–94.
4. Danilyan, O., Dzoban, O., Kalynovskyi, Y. (2023). Digital man as a product of the information society. *Cogito*, Vol. XV, Issue 1, 142–158.
5. Radutnyi, O. E. (2018). Tsyfrova liudyna z tochky zoru zahalnoi ta informatsiinoi bezpeky: filosofskyi ta kryminalno-pravovy aspekt. *Informatsiia i pravo – Information and law*, 2(25), 158–170 [in Ukrainian].
6. Radutnyi, O. E. (2019). Moral i pravo dlia shtuchnoho intelektu ta tsyfrovoy liudyny: zakony robototekhniki ta «problema vahonetky». *Informatsiia i pravo – Information and law*, 3(30), 78–95 [in Ukrainian].
7. Licklider J. C. R. Man-Computer Symbiosis. URL: <https://groups.csail.mit.edu/medg/people/psz/Licklider.html>
8. Baranov, O. A. (2023). Tsyvilizatsiina misiia tsyfrovoykh transformatsii. *Informatsiia i pravo – Information and law*, 3(46), 25–41 [in Ukrainian].
9. Kyrychenko, M. O. (2019). Rozvytok informatsiino-tekhnologichnoi sfery ta yii vplyv na formuvannia tsyfrovoho svitohliadu ta tsyfrovoy ideolohii suchasnoi liudyny. *Humanitarnyi visnyk ZDIA – ZDIA Humanitarian Bulletin*, 77, 35–46 [in Ukrainian].
10. Trofymenko, V. A. (2022). Osoblyvosti spivisnuvannia liudyny ta derzhavy u sferi kiberbezpeky: yednist chy protylezhnist? *Visnyk Natsionalnoho yurydychnoho universytetu imeni Yaroslava Mudroho. Serii: filozofii, filozofii prava, politolohii, sotsiolohii – The Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University. Series: philosophy, philosophy of law, political science*, 4(55), 44–59 [in Ukrainian].
11. Trofymenko, V. A. (2023). Riznomanitnist isnuvannia liudyny v kiberprostori yak osnova formuvannia antropolohichnoho napriamu yoho doslidzhennia. *Visnyk Natsionalnoho yurydychnoho universytetu imeni Yaroslava Mudroho. Serii: filozofii,*

- filosofia prava, politolohiia, sotsiolohiia – The Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University. Series: philosophy, philosophy of law, political science, 2(57), 40–55 [in Ukrainian].*
12. Modemy. URL: <https://wiki.cusu.edu.ua/index.php/%D0%9C%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D0%B8> [in Ukrainian].
 13. Danylian, O. H., Dzoban, O. P. (2022). Informatyzatsiia yak atrybut informatsiinoho suspilstva: vid retrospektii do suchasnoi refleksii. *Informatsiia i pravo – Information and law, 1(40), 9–20 [in Ukrainian].*
 14. Bezpalov, R. V. (2023). Mekhanizm vplyvu informatsiinoho prostoru merezhi internet na nepravomirnu povedinku nepovnolitnikh. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law, 75(2), 67–71 [in Ukrainian].*
 15. Chaplak, Ya. V., Chuiko, H. V., Zvarych, I. M. (2023). Teoretychni aspekty problemy Internet-zalezhnosti: aktualnyi stan. *Habitus – Habitus, 45, 270–277 [in Ukrainian].*
 16. Peniuk, V. O. (2023). Vplyv internet-tekhnologii na komunikativnu kulturu suspilstva. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka». Serii: Ekonomichni nauky – International scientific journal «Internauka». Series: Economic Sciences, 6, 51–56 [in Ukrainian].*
 17. Zaporozhets, O. (2023). Internet-trolinh yak instrument informatsiinoi viiny. *Acta De Historia & Politica: Saeculum XXI, Vol. 6, 66–74 [in Ukrainian].*
 18. Dzoban, O. P. (2013). Filosofiia informatsiinoho prava: svitohliadni y zahalnoteoretychni zasady. Kharkiv: Maidan [in Ukrainian].
 19. Bell, D. Prykhid postindustrialnoho suspilstva. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/bell.html> [in Ukrainian].
 20. Kostyuchkov, S. (2021). Realne ta virtualne v zhytti suchasnoi liudyny: biofilosofska interpretatsiia. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: Filosofsko-politologichni studii – Bulletin of Lviv University. Series: Philosophical and Political Studies, 37, 57–62 [in Ukrainian].*
 21. Solianyuk, S. F. (2021). Virtualna realnist yak fenomen kultury informatsiinoho suspilstva. *«Perspektyvy». Sotsialno-politychnyi zhurnal – «Perspectives». Social and political magazine, 2, 95–101 [in Ukrainian].*
 22. Kuznietsov, O., Vysotska, V., Vlasenko, O. (2022). Informatsiina systema virtualnoi realnosti z elementamy povnoho zanurennia. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha». Informatsiini systemy ta merezhi – Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Information systems and networks, 12, 52–78 [in Ukrainian].*
 23. Veremeichyk, S. V. (2021). Virtualna realnist u konteksti postmodernistskoho filosofuvannia. *Aktualni problemy filosofii ta sotsiolohii – Actual problems of philosophy and sociology, 31, 3–6 [in Ukrainian].*
 24. Volynets, V. O. (2021). Virtualna, dopovnena i zmishana realnist: sutnist poniat ta spetsyfika vidpovidnykh kompiuternykh system. *Pytannia kulturolohii – Issues of cultural studies, 37, 231–243 [in Ukrainian].*
 25. Dupak, V. (2013). Vplyv virtualnoi realnosti na osobystist liudyny: sotsialno-filosofskyi analiz. *Hileia: naukovyi visnyk – Gilea: scientific bulletin, 73, 192–194 [in Ukrainian].*

26. Palahin, O. V., Semotiuk, M. V. (2022). Tekhnolohii virtualizatsii, shcho vlastyvi zhyvym istotam. *Kibernetyka ta systemnyi analiz – Cybernetics and systems analysis*, Vol. 58, Issue 4, 162–171 [in Ukrainian].
27. Haleta, Ya. V. (2022). Virtualizatsiia ta sotsializatsiia yak zasoby rozvytku osobystosti. *Naukovi zapysky Tsentralnoukrajinskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka. Serii: Pedahohichni nauky – Scientific Notes of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences*, 207, 14–17 [in Ukrainian].
28. Palahin, V. V., Yevtushenko, I. O., Hozhyi, O. O. (2021). Virtualizatsiia yak seredovyshe realizatsii merezhevykh funksi. *Visnyk Cherkaskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Serii: Tekhnichni nauky – Bulletin of Cherkasy State Technological University. Series: Technical sciences*, 2, 31–38 [in Ukrainian].
29. Prudnykova, O. V. (2017). Fenomen informatsiinoi kultury: ontolohichni status ta sotsioantropolohichni determinanty. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
30. Chy ye u vas depresiia? URL: <https://www.phc.org.ua/news/chi-e-u-vas-depresiya-poyasnyuemo-komu-y-koli-potribno-proyti-skrining-na-depresiyu> [in Ukrainian].
31. Dzoban, O. P. (2017). Suchasnyi virtualnyi prostir: konhenialnist virtualnosti y mifu. *Stratehichni priorytety. Serii «Filosofia» – Strategic priorities. Series «Philosophy»*, 3, 163–170 [in Ukrainian].
32. Dzoban, O. P. (2018). Temporalna skladova u prostorovo-chasovomu kontynuumi virtualnoi realnosti. *Stratehichni priorytety – Strategic priorities*, 2(47), 118–126 [in Ukrainian].
33. Danylian, O. H., Dzoban, O. P. (2021). Virtualnist u sotsialnomu seredovyschi: prostorovyi modus. *Visnyk Natsionalnoho yurydychnoho universytetu imeni Yaroslava Mudroho. Serii: filosofii – The Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University. Series: philosophy*, 1(48), 34–50 [in Ukrainian].

Danylian Oleg Gennadiyovich, Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Head of Sector of Theoretical and Methodological Problems of the Organization of State Power Scientific Research, Institute of State Building and Local Government of the NALS of Ukraine, Kharkiv, Ukraine

Dzoban Olexandr Petrovich, Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Professor Philosophy Department, Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine

MODERN HUMAN: INFORMATION ASPECTS OF ANTHROPOSOCIOGENESIS

The article notes that the mechanisms for processing and storing information, formed as a result of humanity's long evolution, are currently undergoing significant transformations. There is a radical transformation of space and time, fundamental dimensions of human

life. The use of new technologies generates new dangers, on the one hand, fostering individual self-development and social progress, and on the other hand, leading to an increased tendency towards negative activities by individuals. Dominant at the present stage, industrial and post-industrial technologies, characterized by both creative and significant destructive potential, can also pose threats to nature and humanity. It is emphasized that one of the modern forms of human dependence is computer dependence, associated with the attraction to computer games, which has the most destructive impact on human spirituality.

Keywords: *information society, information space, information technologies, virtual space, cyberspace, information.*

